

Die Haghe

November 2009
119e jaargang nr. 6
verschijnt 6 x per jaar

Beschermvrouwe H.M. de Koningin

LEDENBERICHT

Van de voorzitter

Het was weer een aangenaam gebeuren, onze Najaarsledenvergadering in het zo vertrouwde Haags Historisch Museum. De leeftijdsdiscriminatie van 70 jaar verdween uit de statuten, Diana Timmer en ondergetekende mochten voor nog eens drie jaren bijtekenen en de begroting van de penningmeester verkreeg de hartelijke instemming van allen. In zijn toelichting bij het een en ander vervlocht de laatstgenoemde wat inkijsjes in het lustrumprogramma van 2010, maar ik ben zo vrij u wat dat betreft nog een beetje in het ongewisse te laten. Dan is de (naar wij hopen: blijde) verrassing te zijner tijd des te groter.

Bij het overzicht van de activiteiten in het afgelopen halfjaar viel weer op, hoezeer wij met de herinvoering van de zomere excursie ook dit jaar weer in de roos geschoten hebben. Een prettige constatering!

Redactievoorzitter (erelid) Kees Stal maakte ons met zijn exposé over de inhoud van het Jaarboek 2009 alvast zeer hebbertig daarnaar; in december kunnen alle leden weer gretig lezen.

Op 21 november spreekt architect Wijnand Galema over de Amerikaanse ambassade. Wat betreft het huidige gebouw aan het Voorhout kon het bestuur op de ledenvergadering meedelen, dat Die Haghe zich conformeert aan het standpunt van het Haags Monumentenplatform, waarin onze vereniging participeert. Dat houdt in: we zijn voor het behoud van het gebouw, op

voorwaarde van een zinvolle bestemming en dat eventuele aanpassingen niet onomkeerbaar zullen zijn. Wij betreuren het dat de gemeente vooralsnog de bestemming van de creatie van Breuer losgekoppeld heeft van de later af te breken en te herbouwen noordkant van het Korte Voorhout. Enfin: het laatste woord dienaangaande is nog niet gesproken!

Diederick Cannegieter

Activiteiten voor de leden

Lezing over het gebouw van de Amerikaanse ambassade

Op zaterdag 21 november spreekt de architectuurhistoricus Wijnand Galema over het gebouw van de Amerikaanse ambassade, dat precies vijftig jaar geleden verrees aan het Lange Voorhout. De publieke opinie over dit gebouw, een ontwerp van architect Marcel Breuer, loopt sterk uiteen. Tegenstanders vinden de moderne architectuur

AGENDA

21 november

Lezing over het gebouw van de Amerikaanse ambassade aan het Lange Voorhout.

4 december

Rondleiding over de tentoonstelling 'De Wijde Blik - De Haagse School en het moderne landschap'.

16 januari 2010

Lezing over de allerarmsten in Nederland en elders in Europa van de Middeleeuwen tot heden.

TNT Post
Port betaald
Port Payé
Pays-Bas

niet passen in de historische omgeving van het Lange Voorhout. Voorstanders zien de kwaliteiten van het ontwerp en waarderen het gebouw als geslaagd voorbeeld van moderne wederopbouwarchitectuur. Met het oog op de verhuizing van de ambassade deed architectuurhistoricus Wijnand Galema, in opdracht van de gemeente Den Haag, cultuurhistorisch onderzoek naar het gebouw. Speciaal voor onze vereniging behandelt hij in een geïllustreerde lezing de achtergronden van Breuers ontwerp en de wederopbouwplannen van het Korte Voorhout. Tevens gaat hij in op de unieke ontstaansgeschiedenis van de ambassade, die geheel in het teken staat van de diplomatieke doelstellingen van de Verenigde Staten. Daarmee heeft het gebouw ook een tot nu toe onderbelichte, internationale betekenis.

Datum: zaterdag 21 november
Aanvang: 11.15 uur
Locatie: Haags Historisch Museum, Korte Vijverberg 7
Kosten: 3 euro
Aanmelden bij Diana Timmer, timmer@haagshistorischmuseum.nl of 070 3123065

De Amerikaanse ambassade, gebouwd in 1959.

Rondleiding over tentoonstelling De Haagse School

Op vrijdag 4 december om 14.00 uur vindt voor maximaal 40 leden van onze vereniging een rondleiding plaats over de prachtige tentoonstelling 'De Wijde Blik - De Haagse School en het moderne landschap' in de Kunsthal Rotterdam.

P.J.C. Gabriël, Molen aan een polderkanaal, 1887/88.

Aan het persbericht ontleen wij deze informatie:
'Kunsthal Rotterdam presenteert de absolute top van de Haagse Schoolschilderkunst met een selectie van veertig schilderijen afkomstig uit de gerenommeerde collecties van het Amsterdamse Rijksmuseum en de Neue Pinakothek München. Naast de schilderijen zijn ruim dertig historische landschapsfoto's te zien. De combinatie van schilderijen en foto's is bijzonder en plaatst de landschappen van onder meer de gebroeders Maris, Hendrik Weissenbruch, Anton Mauve en Hendrik Willem Mesdag in een nieuw daglicht.'

De rondleiding zal een uur duren. Vervolgens hebben de deelnemers gelegenheid zelfstandig de overige exposities in de Kunsthal te bekijken, onder meer 'Modern Life. Edward Hopper and His Time'.

Datum: vrijdag 4 december
Aanvang: 14.00 uur
Locatie: Kunsthal Rotterdam, Westzeedijk 341, 3015 AA Rotterdam, www.kunsthal.nl. U dient op eigen gelegenheid naar Rotterdam te komen. Wij verzamelen bij de ingang van de Kunsthal.

Bereikbaarheid: openbaar vervoer vanaf het Centraal Station Rotterdam: tram 8 (halte Kievitslaan) of tram 20 (halte Vasteland). Parkeren kan in de parkeergarage van het naastgelegen Erasmus MC.
Kosten: 10 euro per deelnemer, te voldoen op giro 71791 ten name van Geschiedkundige Vereniging Die Haghe, onder vermelding van 'Kunsthal'. Aan deze rondleiding kunnen maximaal 40 personen deelnemen.
Aanmelden bij Diana Timmer, timmer@haagshistorischmuseum.nl of 070 3123065

Lezing over het leven van de allerarmsten in Europa

Op zaterdag 16 januari schetst ons lid Henri van Rijn aan de hand van veertig illustraties de geschiedenis van de allerarmsten in Nederland en de rest van Europa vanaf de Middeleeuwen tot heden. Weinigen kennen de ware geschiedenis van deze mensen, vaak aangeduid als 'slechte' armen.

Na een korte toelichting wie de armsten zijn, gaat het eerste gedeelte van de lezing over hun leefsituatie en hoe de samenleving (overheden en niet-armen in de directe omgeving) hen in de loop van de tijd zagen en behandelden. Het tweede deel toont hoe de armsten hun brood verdienen voor henzelf en voor hun gezin, en ook de moed van de armste kinderen en volwassenen in de loop van de tijd. Enkele illustraties hebben betrekking op Den Haag en omgeving.

Henri van Rijn is sinds 1966 actief in ATD-Vierde Wereld, de mensenrechtenbeweging van en met de allerarmsten in arme én rijke landen (ATD = Aide à Toute Détresse = Hulp in alle nood). Hij werkte meer dan 20 jaar op het Landelijk Vierde Wereld Centrum in Den Haag. Nu is hij coördinator van

Exploitatiehofje aan de Voldersgracht, ca. 1900.

Fonto, centrum (in opbouw) voor de geschiedenis van de armsten in Europa, gevestigd in Delft. Fonto maakt deel uit van ATD-Vierde Wereld.

Hij werkte ook vijf jaar intensief samen met één van de armste gezinnen van Nederland om hun geschiedenis en die van hun voorouders vanaf 1749 op schrift te stellen. Dit is als boek uitgegeven met de titel: *Armoede: noodlot of onrecht?*. In de levensgeschiedenis van dit gezin kan men ook alle andere gezinnen herkennen, die generaties lang in Nederland in diepe armoede zijn gevangen. Op 16 januari zal dit boek van Henri van Rijn te koop zijn voor 10 euro.

Over Fonto is informatie te vinden op: www.atd-vierde-wereld.nl/fonto.html

Datum: zaterdag 16 januari

Aanvang: 11.15 uur

Locatie: Haags Historisch Museum, Korte Vijverberg 7

Kosten: 3 euro

Aanmelden bij Diana Timmer, timmer@haagshistorisch-museum.nl of 070 3123065

Oproep

Elk jaar zijn vele leden zo vriendelijk om in december ons jaarboek nog voor het einde van het jaar bij de leden aan huis te bezorgen. Voor het rondbrengen van het jaarboek 2009 is deze harde kern van vrijwilligers inmiddels weer aangeschreven. Toch moeten trouwe bezorgers vaak afhaken door verhuizing, ouderdom of slechte gezondheid. Bij uw bestuur bestaat echter de hoop en verwachting dat onder de vele nieuwe leden, die zich dit jaar bij onze vereniging hebben aangemeld, zich enthousiaste mensen bevinden die ons graag willen helpen de jaarboeken rond te brengen. Mocht u het bestuur van dienst willen zijn geeft u zich dan (uiterlijk 15 november a.s.) op bij onze secretaris: Paul de Kieft, Ursulaland 61, 2591 GT Den Haag, 070-3834762, e-mail p.kieft@planet.nl

Die Haghe Prijs 2010

De Geschiedkundige Vereniging Die Haghe looft sinds 1970 eenmaal per twee jaar een prijs uit ten bedrage van € 5.000. Deze prijs is bestemd voor een scriptie of een artikel/publicatie over een onderwerp uit de geschiedenis van Den Haag van tenminste 5.000 en ten hoogste 21.000 woorden. De inzendingen moeten vóór 1 mei 2010 ingeleverd zijn.

Op de website van Die Haghe (www.haagsegeschiedenis.nl) kan het reglement worden gedownload. Voor nadere informatie betreffende de Die Haghe Prijs kan men zich ook wenden tot de secretaris van de jury mw. Ph.A.M. Swenker (ph.swenker@hga.denhaag.nl, tel. 070-3537007).

Nieuwe publicaties

Ontijdelijk Den Haag

Zo af en toe ontvang je een boek dat een soort 'hebbedingetje' is. Niet om in één keer uit te lezen, maar om af en toe iets uit te 'proeven'. Zo'n boek is het prachtig uitgegeven *Ontijdelijk Den Haag* van schrijver Cor Gout en

tekenaar/schilder Diederik Gerlach. Met aan het eind een essay van Philip Peters.

De zeer Haagse Gerlach en Gout hebben met kleine overpeinzingen en daarbij passende illustraties een soort in nevelen gehuld Den Haag geschetst. Of het nu over Station Hollands Spoor, het Scala Theater, de sigarenwinkel in de Heulstraat, de Kabouterbar, Saur, het Voorhout, Florencia, de balletschool in de Prinses Mariestraat, de Laan van Meerdervoort, de Hemsterhuisstraat, het stadhuis

'Boekenmarkt Blues'

aan het Burgemeester De Monchyplein, het Vredespaleis, Madurodam, de Haagse Dierentuin of Scheveningen gaat: stadszanger Gout en welhaast dromend schilder/tekenaar Gerlach maken er een juweeltje van.

Den Haag wordt zo een stad die er altijd was en er altijd zal zijn: ontijdelijk.

Een boek om cadeau te geven.

Diederik Gerlach en Cor Gout, *Ontijdelijk Den Haag*, Valerius Pers/Trespas W, Den Haag 2007, 75 pag., ISBN 9789080823792, prijs 35 euro.

Diederick Cannegieter

Marie Bilders-van Bosse, schilderes

In de eerste helft van de 19de eeuw werd voor vrouwen van goede komaf naast musiceren, tekenen en schilderen als een heel geschikte hobby gezien. Maar er een beroep van maken? Vrije omgang met kunstenaars was bepaald slecht voor de reputatie en zo maar de natuur in trekken om landschappen te schetsen in plaats van stillevens te schilderen in het atelier, moest zeer worden afgeraden. Deze door mannen verzonnen opvattingen leidden ertoe dat slechts een enkele vrouw met haar werk naar buiten trad. Vrouwen wier vaders kunstenaar waren, hadden in elk geval het voordeel dat zij binnen het gezin in hun ambitie werden gesteund. Ondanks het feit dat er veel tegenstand te overwinnen bleef, nam in de loop van de 19de eeuw het aantal beroepskunstenaressen flink toe. In die tijd was bijvoorbeeld op de tentoonstellingen van Levende Meesters 10 procent van de ingezonden werken door vrouwen gemaakt. In 1896 vierde de Hollandsche Teekenmaatschappij zijn 35-jarig bestaan in Den Haag met een feestdiner, waar dertig heren aanwezig waren en vier dames (12%), te weten Sientje Mesdag-van Houten, Suze Bisschop-Robertson, Thérèse Schwartz en Marie Bilders-van Bosse.

Over deze Marie, geboren Van Bosse (1837-1900) was tot voor kort heel weinig bekend. Was het al niet eenvoudig zich als kunstenaar bij leven te profileren, na het overlijden restte niet zelden de vergetelheid en duurde het soms heel lang voordat men waardig werd geacht te worden opgenomen in het pantheon van de kunstgeschiedenis. Marie van Bosse is

Marie Bilders-van Bosse en Johannes Bilders, ca. 1885.

dat - terecht - overkomen: vorig jaar verscheen een zeer gedegen en prettig geschreven monografie over haar.

Marie werd in 1837 in Amsterdam geboren. Door de politieke aspiraties van haar vader verhuisde het gezin in 1848 naar Den Haag. Deze Pieter Philip van Bosse zou zich tot een van de belangrijkste liberale politici van zijn tijd ontwikkelen. Hij was onder meer vier maal minister van Financiën en twee maal minister van Koloniën. Op haar 18de gaf Maria te kennen dat zij teken- en schilderles wilde gaan volgen. Hendrikus van de Sande Bakhuyzen was haar leermeester gedurende 4 jaar, tot aan zijn dood in 1860. Zij bleek al snel zeer talentrijk. Maar toen zij rond 1870 - inmiddels de 30 gepasseerd en ongetrouwd - verkondigde beroepsschilder te willen worden, stuitte dat op veel weerstand, met name bij haar vader, die ongetwijfeld ook aan zijn eigen imago gedacht zal hebben. Maar Maria vond dat zij haar hart moest volgen, daarin gesteund door schilder en huisvriend Johannes Bosboom die haar in de kunstwereld introduceerde. In 1874 en 1875 volgde zij tekenlessen aan de Haagse Academie van Beeldende Kunsten, waar overigens pas in 1872 het besluit was gevallen om voortaan ook vrouwen toe te laten. De derde belangrijkste man in haar leven als kunstenaar - en dit keer ook in haar privéleven - was de landschapschilder Johannes Bilders, die zij in 1875 leerde kennen. De in 1811 geboren Johannes had toen al een heel leven achter de rug, waarin zijn initiërende en leidende rol in Oosterbeek - het Hollandse Barbizon - het belangrijkste was. Was het voornemen van Marie om kunstenaar te worden al tamelijk schokkend geweest, trouwen met iemand uit een lagere stand (zoon van een bakker) en dan ook nog kunstenaar van beroep was zo mogelijk nog erger. Niettemin trouwden ze in 1880 en verhuisden naar het Gelderse Oosterbeek. Toen tien jaar later Johannes aan een longontsteking was overleden, keerde Marie weer terug naar Den Haag. Daar werd zij lid van diverse kunstenaarsverenigingen en had zij geregeld contact met schilders van de Haagse School als H.W. Mesdag en zijn vrouw Sientje van Houten, Willem Roelofs en Jacob Maris. Net als zij trok Maria geregeld de natuur in, met name weer in Oosterbeek. Helaas kreeg zij steeds meer te kampen met een slechte gezondheid en toen ze in de zomer van 1900 voor een kuur in Wiesbaden verkeerde, overleed zij onverwacht in het ziekenhuis aldaar.

Haar artistieke nalatenschap bestaat uit zo'n 500 schilderijen, olieverfstudies en aquarellen, die zij in 25 jaar bij elkaar heeft gepenseeld. Het landschap is veruit het meest voorkomende onderwerp, vooral de bosachtige Veluwezoom, riviergezichten en waterpartijen, we zien in het landschap een molen, kerktoren of boerderij. De menselijke aanwezigheid beperkt zich tot een eenzame boer of visser. Haar schilderijstijl ontwikkelde zich van licht romantisch, via een realistische en natuurbeschouwelijke werkwijze tot 'modern'

impressionistisch met een brede en zichtbare toets, kortom goed passend in de schildertrant van de Haagse School. Onder haar collega's werd haar werk zeer gewaardeerd, zij nam geregeld deel aan verkooptentoonstellingen; koningin-regentes Emma bijvoorbeeld kocht in 1897 een schilderij van haar, 'Beukenbosch bij herfst'. Maar hoeveel schilderijen en aquarellen zij in totaal heeft verkocht is niet bekend. In de kunstkritieken speelde haar 'vrouw zijn' bewust of onbewust een voor haar negatieve rol. De heren critici zagen haar vooral als een navolgstster van haar leermeesters Bosboom en Bilders en 'vergeten' haar eigen, specifieke stijl op te merken.

De monografie over Marie Bilders-van Bosse toont de onjuistheid hiervan aan.

Ingelies Vermeulen en Ton Pelkmans, *Marie Bilders-van Bosse 1837-1900. Een leven voor kunst en vriendschap*, 2008 Uitgeverij Contrast, 192 pag., ISBN 978-90-78215-54-7, prijs 27,50 euro

Michiel van der Mast

Nieuwe HOVO cursussen

In het cursusaanbod van HOVO Den Haag voor het aanstaande voorjaar komen diverse interessante historische cursussen voor, zoals over het Gilgamesj-epos, de Ilias en de geschiedenis van het strafrecht in de Nederlanden. Over een typisch Haags onderwerp gaat de cursus 'Haagse woonhotels' door de architectuurhistoricus drs. Marcel Teunissen. Een overzicht van alle cursussen, ook op het gebied van kunstgeschiedenis, letteren, muziek, religie, sociale wetenschappen en wijsbegeerte, vindt u in de Studiegids voorjaar 2010 van HOVO (Hoger Onderwijs Voor Ouderen) Den Haag en op de website www.dehaagsehogeschool.nl/hovo. De studiegids kunt u gratis aanvragen via de website of bij HOVO, De Haagse Hogeschool, Postbus 13336, 2501 EH Den Haag, hovo@hhs.nl of 070 4458900.

Nieuwe leden

De heer P.J. Bolleman, mevrouw Gh. van Ede, de heer R. van Eeden, de heer E. Gassler, de heer G.G. van Hasselt, de heer W. Koole, de heer N. Krijn en mevrouw N. Krijn-Chorpita, de heer H. Kronenberg, mevrouw F. Mallon, mevrouw C.E.M. van Niekerk, de heer J.L. Nennie, de heer A. Nolier, mevrouw J. Tieleman, de heer P. Tissot van Patot, de dames E.L. Verina/Vaartjes.

Het bestuur van Die Haghe is als volgt samengesteld:

Voorzitter
drs. D.J. Cannegieter

Vice-voorzitter
mw. drs. A.J.I. van Schaik

Secretaris
drs. P. de Kieft

Penningmeester
Ir. R.J. Gmelig Meijling

Leden
mw. Ph.A.M. Swenker
drs. C.M. Nigten
mw. drs. D. Timmer

Secretariaat
Ursulaland 61
2591 GT Den Haag
e-mail: p.kieft@planet.nl

Financiën
Storting op giro 71791 t.n.v.
Geschiedkundige Vereniging
Die Haghe

Info ledenadministratie en opgave nieuwe leden
de heer H.J. Hendriks
tel: 079-3418355
(tussen 18.00 en 20.00 uur)
herman.hendriks@hetnet.nl

Redactieadres Ledenbericht
Balistraat 32
2585 XT Den Haag
e-mail: m.vandermast@tiscali.nl

Redacteur Ledenbericht
drs. W.M. van der Mast

Website Die Haghe:
www.haagsegeschiedenis.nl

Jaarboek Die Haghe
Voor aanwijzingen auteurs en inzenden van kopij:
V.L.C. Kersing, Dienst Stadsbeheer Afdeling Archeologie,
Postbus 12651, 2500 DP Den Haag, tel. 070-3536633, e-mail v.kersing@dsb.denhaag.nl